

A male red deer (Cervus dama) stands in a field of tall, dry grass. The deer has large, dark antlers with several points. Its coat is dark brown with white spots. The background is a soft, hazy landscape under a warm, golden light.

Jelen lopatar – *Cervus - Dama dama*

Jelen lopatar – *Cervus* - *Dama dama*

- **Jelen lopatar pripada:**
  - a.* porodici jelena (*Cervidae*)
  - b.* potporodici pravih jelena (*Cervinae*)
  - c.* rodu jelen lopatar (*Dama*)
  - d.* vrsti jelen (*Cervus Dama dama*)
- Prema Zakonu o divljači i lovstvu spada u krupnu divljač zaštićenu lovostajem.
- Mužjak – *jelen ili lopatar*,
- Odrasla ženka koja se telila – *košuta*,
- Mlado od trenutka dolaženja na svet pa do kraja marta druge kalendarske godine života - *tele* ili *jelenče*,
- Mlade ženke sve do prvog teljenja – *košutice ili dvizice*,
- Mladi mužjaci do čišćenja prvih rogova – *jelenčad*.

Rasprostranjenost i brojnost

- Potiče iz istočnog Sredozemlja do Iraka i Irana
- Feničani su ga držali u svojim kolonijama, a Rimljani već u III veku naselili su njime neke svoje provincije (današnja Španija, Francuska, Nemačka i kasnije Engleska)
- U srednjem veku naseljavan je i u druge delove Evrope u ograđena lovišta
- Danas je rasprostranjen u celoj Evropi, najčešće u ograđenim prostorima, parkovima i sl.
- Najbrojniji je u Mađarskoj, Nemačkoj, Češkoj, Slovačkoj, Danskoj i Španiji

Grada

- Boja dlake mu je od proleća do jeseni (“normalna”) svetlo-rđasto-smeđa, s tamnom prugom na hrptu, koja je prema repu izraženija.
- Na telu mu se ističu bele pege koje se prema vratu gube, a u donjoj trećini tela ih ograničava svetla uzdužna pruga.
- Donji deo vrata, prsa i noge su svetliji, a trbuh je beo. Zadnji deo tela, ogledalo, s obe strane je ograničen crnom prugom, rep je s gornje strane smeđe-crn do crn, a s donje bele boje.
- Zimska dlaka je jednolična sivo-smeđa, po hrptu tamnija, a prema trbuhu svetlija.
- Varijante boje su crna, crvenosmeđa (sa ili bez pega) i tzv. porculanska obojenost u više nijansa, od tamne do bele.
- Čula su dobro razvijena, a vid mu je razvijeniji nego kod običnog jelena
- Papci su po obliku slični jelenu običnom, ali manji, izduženiji, zašiljeniji s prednje strane, prednji imaju jajolik, a zadnji kruškolik oblik

Spoljašnji izgled jelena lopatara

- Jelen raste u visinu do 110 cm,
- Dužina tela od gubice do korena repa je 90 – 150 cm.
- Rep je dugačak 10 – 23 cm.
- Masa jelena je različita, a zavisi od pola, starosti, ishrane, gustine populacije, orografskih prilika staništa, klimatskih prilika, itd.
- Težina jelena se kreće između 60-90 (130) kg, a košute oko 50 kg.
- Jelenska divljač dobija na težini do svoje šeste godine.

Mladi, tri godine star jelen lopatar

Košute jelena lopatara

Lopatarska telad

Tamna varijanta jelena lopatara

Jelen lopatar u bastu

Različita obojenost dlake kod lopatara

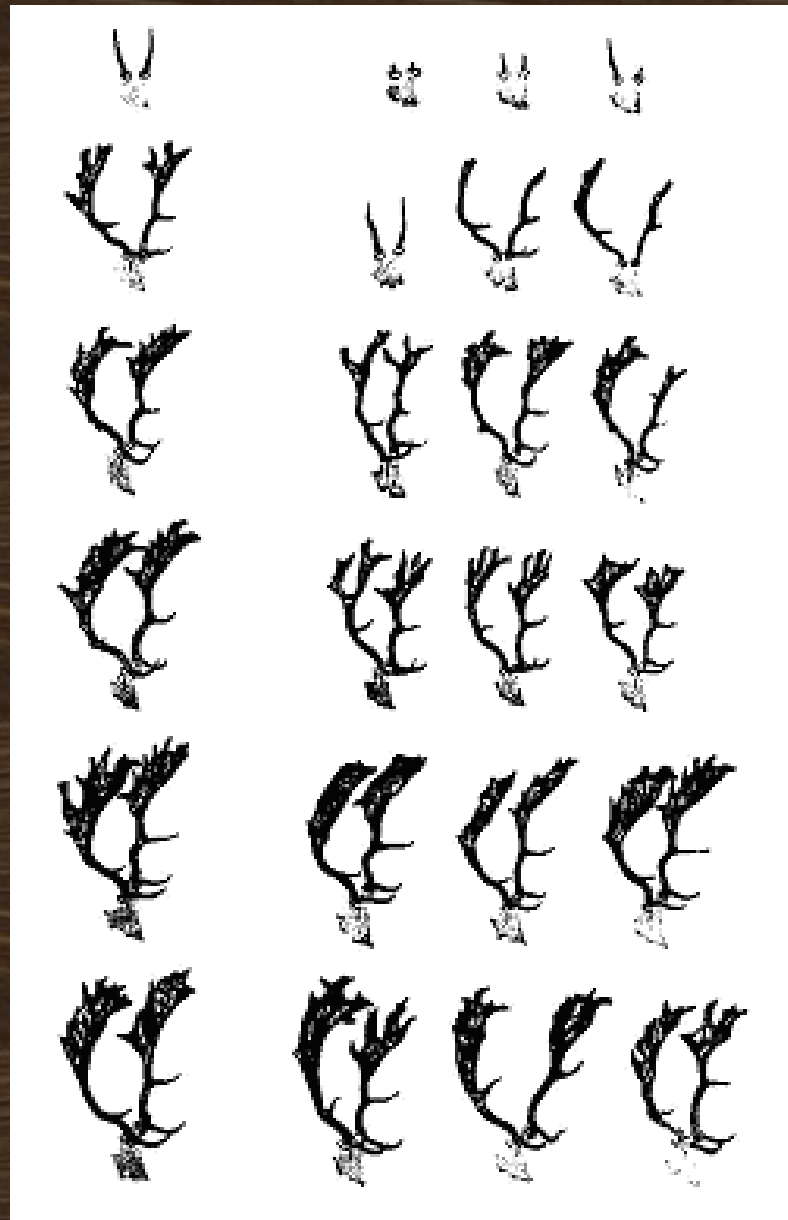

Rogovlje

- **PRVI ROGOVI** muškom teletu počinju rasti pred kraj prve godine života u maju ili junu, u vidu šiljaka dugi 3-12 (20) cm, bez parožaka s jakim vencem
- Prve rogove čisti od like ili basta u avgustu, a odbacuje u maju, predkraj druge godine
- **DRUGI ROGOVI** u lošem staništu su u obliku nešto dužeg šiljka s jačim vencem, a u dobrim stanišnim uslovima imaju nadočnjak i srednjak ili slabe rašlje na vrhu
- **TREĆI ROGOVI** tipičan oblik lopatarskog rogovlja, razvijen nadočnjak i srednjak, a ledenjak se nikako ili slabo razvija
- **STARIJI LOPATARI** imaju iz godine u godinu jače, duže, šire i teže lopate na koje otpada 2/3 dužine roga
- Na zadnjem rubu lopate nepravilno se razvijaju parošci ili tzv. zubi, od kojih je najdonji najjači i najdublji (u starih grla ova osobina se gubi)
- Vrhunac rasta i razvoja rogova je između 8 i 10 godine u dobrom staništu ili između 10 i 12 godine u lošijem staništu
- Rogovi dostižu masu od 3-4 kg kod jakih jelena lopatara u gazdinskoj starosti

Rast roga prema starosti kod lopatara

Rogovlje

Ishrana

- Jelen lopatar je šumsko-stepska životinja, stoga je skloniji travama i zeljastim biljkama, nego brstu drveća i grmlja.
- Rado jede žir, različito šumsko seme, kestenje, divlje voće i gljive.
- Na pašu izlazi u ranim poslepodnevnim satima, a ujutro se na paši zadržava dosta dugo ako nije uznemiravan

Način života i ponašanja

- Jelen živi u krdu tokom cele godine
- Krdo se sastoji od životinja oba pola različite starosti
- Stariji jeleni žive samotnjački, a krdu, odnosno košutama se pridružuju u vreme parenja
- Nije sklon velikim migracijama, zadovoljava ga mali životni prostor (uzgoj u ograđenom prostoru)
- Kreće se hodom, kasom i trkom, a karakteristično je odskakivanje sa sve četiri noge istovremeno
- Ne kaljuža se
- Pri dosezanju hrane na šumskom drveću i grmlju služi se rogovima, a pri iskopavanju hrane (krompir, čičoka) rogovima i papcima

Razmnožavanje

- Polno sazreva u drugoj godini (16 meseci)
- Parenje (rika) je tokom oktobra – početak, što zavisi od nadmorske visine/m, klime i vremenskih prilika, a traje oko 20 dana
- Rika jelena zvuči promuklo roktanje i ne liči običnom jelenu
- Ričući jeleni na svojim rikalištima okupljaju košute i bore se protiv uljeza
- Mladi jeleni, šilaši i telad raspoređeni su na rubovima rikališta, a ričući jelen ne dopušta im prilaz u središnji deo
- Rikališta su uglavnom stalna i nalaze se na čistinama ili proplancima
- U otvorenim lovištima u potrazi za ženkama mužjaci prelaze i 20 km
- Lopatar je u rici temperamentniji i znatno borbeniji od običnog jelena
- Riču pretežno ujutro, u sumrak i noću, a neretko i danju
- Tokom parenja jeleni izgube i do 15% telesne mase, vrlo slabo jedu, ali često piju vodu

Jelen lopatar za vreme rike

Borba jelena lopatara u periodu parenja

U borbi je srčaniji nego običan jelen

Razmnožavanje

- Gravidnost traje 240 dana, a košuta jelena lopatara oteli jedno tele (retko dva) krajem maja ili početkom juna
- Telad sisa 3 – 4 meseca
- Godišnji prirast je oko 75% - 80%

Određivanje starosti i prirodni neprijatelji

- Životni vek je 20 – 25 godina
- Najsigurniji način utvrđivanja starosti je na osnovu analize slojeva zubnog cementa
  - Vide se tamni i svetliji slojevi na preseku zuba (prvog kutnjaka)
  - Svetliji slojevi govore o proletno – letnjom razdoblju, a tamniji o zimskom sloju jer u hrani ima manje kalcijuma
- Starost se još može utvrditi na temelju spoljašnjeg izgleda, prema rogovima, ponašanju i načinu života
  - Stari jeleni imaju kraći i deblji vrat, širu glavu i jače razvijen prednji deo tela
  - Mladi su vitkiji i elegantniji, tanjeg vrata, a glave duže i uže
  - Mlađe jединke su manje oprezne, glavu nose više, živahniji su
  - starije su opreznije, odmerenijih i sporijih pokreta

Određivanje dobi i prirodni neprijatelji

- Uticaj grabljivaca (predatora) je smanjen zbog uzgoja u ograđenom prostoru
- Za telad u prvim danima dok ne prati košute opasnost su lisice, šakali i psi skitnice - lutalice
- Opasnost mogu biti i divlje svinje, ali minimalne (pojeduleš i nemoćnu i bolesnu telad)

HVALA NA PAŽNJI!

